

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Na svetlobo dane od krajske kmetijske družbe.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj VIII.

V sredo 13. svečana (februarja) 1850.

List 7.

Od davšin gostačev in bajtarjev.

Po ministerskim ukazu od 11. septembra 1849 (§. 5. čerka a.) nehajo brez odškodovanja vsaktere odrajtvila in davšine gostačev.

Med temi odrajtvili so pa le tiste plačila gostačev zapopadene, ktere so oni gruntnim gosposkam kakor takim odrajtovati mogli. V naši deželi ni takih davšin, in če se vonder kje pod kakoršnim imenom znajdejo, bodo odpadle brez vsiga odškodovanja. Urbarske davšine so po svojim namenu le zavolj sprejetiga obdelavniga grunta kmetam naložene bile; ker pa gostač ali osebenik nobeniga grunta od gosposke prejel ni, tedaj tudi ne more zavezan biti, kakšno odkupnino odrajtati. Dela ali odrajtvila, ktere so gostači po nekterih deželah grajšinam opravljali, so jim le za varstvo dajali, to je, za to, ker so jih nekdanji grajšaki — vitezi in knezi — ptujih sovražnikov varovali. Ali zdaj je to vse drugač. Zató tudi take davšine brez plačila odpadejo. Ako je pa kak gostač od grajšine kaj kupil, morebiti kaj žita ali kaj derv za kurjavo ali kaj družiga, in de je plačilo na dolg ostal — tak dolg se mora pa pošteno plačati, ker taka davšina ne izvira iz zaveze podloštva.

Tudi je bila po nekterih krajih taka šega, de so sirote, to je, otroci, ki so jim starši pomerli, mogli pri grajšinah nekoliko lét služiti — to so imenovali po nemško: „Waisendienste“. Ta pravica je bila terda za tiste, ki so se ji mógli podvreči, in prav je, de neha brez odškodovanja.

Pri ti priliki se tudi lahko pomenimo od bajtarjev. Po 5. odstavku postave 7. septembra 1848 in po patentu 4. marca 1849 so tlaka in tlačanski denarji na podložnih zemljiših štiftanih bajtarjev brez plačila odpravljeni. Pod tem odločkam so zapopadeni taki bajtarji ali kajzarji, kterih bajte ali kajže na soseskinih ali srenjskih zemljiših stojé. Postavim: nekteri gruntar je s kakim človekam pogodbo storil, de se je na njegovi zemlji bajta ali kajža postavila, in zavolj te pogodbe se pri gruntni gosposki nobeniga zamerka ali prepisa v gruntnih bukvah storilo ni. Take pogodbe so se dostikrat za več lét veljavne uterdile. V teh zadevah novi bajtar s grajšino ni imel nič opraviti; ako bi se pa bilo vonder takim bajtarjem kakšna grajšinska tlaka ali kakšno drugo odrajtvilo vrinilo bilo, zdaj odpade brez vsiga odškodovanja.

Ako se je pa tak bajtar zavézal, gospodarju zemljiša, na kterim je bajto naredil, ali kup v denarjih odrajtovati, ali pa vsako léto nekoliko pridelka dajati ali k njemu delat hoditi, tak mora te dolžnosti tudi prihodnjič spolniti, zakaj one ne izvirajo iz zaveze podloštva ampak iz zaveze posebne pogodbe ali glihenge. — Ravno takó se ne smejo po novih postavah motiti

tisti gostači, ki v kmetijskih bajtah stanujejo in za tó gospodarjem ob žetvi, mlačvi, košnji in drugih splošnih delih delat hodijo. Tacih dolžnost jih te postave ne odvežejo, zató ker tudi ne izvirajo iz zaveze podloštva. Ako bi se tedaj taki gostači kaj obotavljali, jim bo to malo pomagalo, — gospodar ima pravico, jih iz bajte spoditi in konec bo vse pravde.

Med temi do zdaj omenjenimi bajtarji pa niso zapopadeni tisti bajtarji ali kajzarji, ki so svoje kajže na grajšinskih ali dominikalnih zemljiših postavili. Taki bajtarji imajo v gruntnih bukvah svojo urbarsko številko, so v zavezi podloštva s grajšinami, in bojo za tlako in urbarske davšine primerno odškodovanje po pričijočih postavah odrajtati imeli. Ako je pa med njih odrajtvili tudi kaj taciga zapopadeniga, kar sploh neha brez odškodovanja, se samo dobro vé, de bo to polajšanje tudi za nje veljalo.

De zadeve gostačev in bajtarjev do dobriga dokončamo, moramo še nekoliko povedati od tistih dolžnost, ktere bojo tudi prihodnjič še obstale. Gostači in bajtarji so imeli dolžnost, pri soseskinih ali srenjskih potrebah pomagati, zató ker so oni tudi udje srenjske družbe in tudi oni vživajo dobrote srenjske edinosti. Kantonske ceste, srenjske pota, cerkve, šole, farovži i. t. d. so občinske potrebe, in de se v dobrim stanu obderzé, morajo vsi udje srenje pomagati. Zató tedaj bodo mógli gostači in bajtarji tudi prihodnjič pri tacih zadevah delat hoditi in primerjene dolžnosti opravljati. Gostači in bajtarji se ne morajo izgovarjati, de nimajo veliko dohodkov in pridelkov. Saj se od njih veliko več družiga ne tirja, kakor delo — to pa lahko storé in so to tudi vestno storiti dolžni, zakaj le soseski se na ramo obesijo, ako obolé in delati ne morejo; le soseska njih zapušene udove in male otročice redí, ako jim smert očeta pred časam vzame. Soseske bodo mógle prihodnjič same skerbeti za obstoj cerkvá, šol in farovžov i. t. d. — Keršanski in šolski nauk — perva in nar imenitniši potreba svobodniga človeka — se tudi gostačem in bajtarjem in njenim otrokam delí, zató morajo tudi oni k ohranjenju in obstoju takih občnih potreb po svoji moči pomagati. Nadjamo se, de se bo sploh po Slovenskim dozdanja dobra volja za ohranjenje cerkvá in farovžov ohranila, — za kantonske ceste in srenjske pota in za šole pa bolj oživila, kakor dozdam!

Ambrož.

Obertnijske in kupčijske drobtince.

Žeplena kislina, ktero mnogoverstne fabrike in rokodelci potrebujejo, velja sploh za méro višji ali nižji stopnje obertnijstva v deželi. Kolikor več se v kaki deželi žeplene kisline (hudičeviga olja) porabi, na toliko višji stopnji stoji obertnijstvo (rokodel-